ISSN:2828-6235
Impact factor:13.77

International Journal of Literature and Language Studies(IJLLS)

“YOLG‘IZLIK” KONSEPTINING LEKSIK-SEMANTIK VERBALIZATSIYASI: O‘ZBEK VA INGLIZ TILLARI MATERIALLARI ASOSIDA

Islomova Aziza Hasan qizi

Doi: https://doi.org/10.5281/zenodo.23231950

Annotatsiya: Mazkur maqolada o‘zbek va ingliz tillari lisoniy dunyo manzarasida “yolg‘izlik” konseptining leksik-semantik verbalizatsiyasi qiyosiy aspektda tadqiq etiladi. Tadqiqotning asosiy maqsadi “yolg‘izlik” konseptini ifodalovchi leksik birliklarni aniqlash, ularning semantik tuzilishi, ma’no munosabatlari, emotsional-baholovchi xususiyatlari hamda ikki tildagi umumiy va milliy-madaniy jihatlarini ochib berishdan iborat. Tadqiqot materiallari o‘zbek tilidagi “yolg‘izlik”, “yolg‘iz”, “tanholik”, “tanho”, “kimsasizlik”, “uzlat” kabi birliklar hamda ingliz tilidagi *loneliness, lonely, solitude, solitary, isolation, aloneness* kabi leksemalar asosida shakllantiriladi. Tadqiqotda tavsifiy, komponent tahlil, leksik-semantik tahlil, kontekstual tahlil hamda qiyosiy-chog‘ishtirma metodlardan foydalaniladi. Tahlil natijasida “yolg‘izlik” konseptining verbalizatorlari semantik yaqinligiga ko‘ra guruhlanib, ularning ijobiy, salbiy va neytral baholash xususiyatlari aniqlanadi. O‘zbek va ingliz tillarida konseptning asosiy mazmuniy komponentlari o‘xshash bo‘lsa-da, ayrim leksik birliklarda ijtimoiy ajralish, hissiy bo‘shliq, ixtiyoriy tanholik va jismoniy yolg‘iz qolish kabi semantik belgilar turlicha faollashishi ko‘rsatiladi. Tadqiqot natijalari “yolg‘izlik” konseptining ikki tildagi leksik-semantik tuzilishini tizimli tavsiflash va uning milliy-lisoniy xususiyatlarini aniqlashga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: konsept, yolg‘izlik, loneliness, leksik-semantik verbalizatsiya, lisoniy dunyo manzarasi, semantik maydon, verbalizator, tanholik, solitude, isolation, komponent tahlil, qiyosiy tilshunoslik.

Аннотация: В статье исследуется лексико-семантическая вербализация концепта «одиночество» в узбекской и английской языковых картинах мира в сопоставительном аспекте. Основная цель исследования заключается в выявлении лексических единиц, репрезентирующих концепт «одиночество», определении их семантической структуры, смысловых отношений, эмоционально-оценочных характеристик, а также общих и национально-культурных особенностей в двух языках. Материал исследования составляют такие единицы узбекского языка, как *yolg‘izlik, yolg‘iz, tanholik, tanho, kimsasizlik, uzlat*, и английского языка, как *loneliness, lonely, solitude, solitary, isolation, aloneness*. В исследовании применяются описательный метод, компонентный, лексико-семантический, контекстуальный и сопоставительный анализ. Вербализаторы концепта группируются в соответствии с их семантической близостью, а также рассматриваются их положительные, отрицательные и нейтральные оценочные характеристики. Предполагается, что при наличии общих содержательных компонентов концепта в двух языках отдельные лексические единицы по-разному актуализируют семантические признаки социальной изоляции, эмоциональной опустошённости, добровольного уединения и физического пребывания в одиночестве. Результаты исследования позволяют системно охарактеризовать лексико-семантическую структуру концепта «одиночество» и выявить особенности его языковой репрезентации в узбекском и английском языках.

Ключевые слова: концепт, одиночество, loneliness, лексико-семантическая вербализация, языковая картина мира, семантическое поле, вербализатор, tanholik, solitude, isolation, компонентный анализ, сопоставительное языкознание.

Abstract: The article examines the lexical-semantic verbalization of the concept of "loneliness" in the Uzbek and English linguistic worldviews from a comparative perspective. The study aims to identify lexical units representing the concept, determine their semantic structure, semantic relations, emotional-evaluative characteristics, and reveal both shared and language-specific features of their representation. The research material includes Uzbek lexical units such as *yolg'izlik, yolg'iz, tanholik, tanho, kimsasizlik,* and *uzlat*, as well as English units including *loneliness, lonely, solitude, solitary, isolation,* and *aloneness*. The study employs descriptive, componential, lexical-semantic, contextual, and comparative methods. The verbalizers of the concept are classified according to their semantic proximity, with particular attention to their positive, negative, and neutral evaluative features. Although the two languages share a number of basic semantic components associated with loneliness, individual lexical units may foreground such features as social separation, emotional emptiness, voluntary solitude, and the physical state of being alone to different degrees. The findings contribute to a systematic description of the lexical-semantic structure of the concept of "loneliness" and help reveal language-specific features of its representation in Uzbek and English.

Keywords: concept, loneliness, lexical-semantic verbalization, linguistic worldview, semantic field, verbalizer, solitude, isolation, aloneness, componential analysis, comparative linguistics.

KIRISH

Zamonaviy tilshunoslikda tilni faqat kommunikativ vosita sifatida emas, balki insonning borliq haqidagi bilimlari, tajribasi, hissiy holati va milliy-madaniy qadriyatlarini aks ettiruvchi kognitiv tizim sifatida o'rganish ustuvor yo'nalishlardan biriga aylangan. Antropotsentrik paradigmaning shakllanishi natijasida insonning olamni qanday idrok etishi, uni konseptuallashtirishi va til birliklari orqali verbal shaklda ifodalashi bilan bog'liq masalalar kognitiv tilshunoslik hamda lingvomadaniyatshunoslikning muhim tadqiqot obyektlari sifatida qaralmoqda. Shu nuqtai nazardan, insonning ichki ruhiy holati va ijtimoiy tajribasini ifodalovchi konseptlarning turli tillardagi lisoniy voqelanishini qiyosiy o'rganish alohida ilmiy ahamiyat kasb etadi.

Konsept inson ongida shakllangan murakkab mental tuzilma bo'lib, uning mazmuni til birliklari vositasida namoyon bo'ladi. Konseptning lisoniy ifodasi alohida bir leksema bilan cheklanmaydi, aksincha, ma'no jihatidan o'zaro bog'langan leksik birliklar, sinonimik qatorlar, frazeologik vositalar, metaforik modellar va kontekstual ma'nolar majmui orqali shakllanadi. Shu sababli muayyan konseptning leksik-semantik verbalizatsiyasini aniqlash uning lisoniy dunyo manzarasidagi o'rnini belgilashning muhim bosqichlaridan hisoblanadi.

Til va tafakkur munosabatini kognitiv nuqtai nazardan tushuntirishda G. Lakoff va M. Johnsonning tadqiqotlari alohida o'rin egallaydi. Olimlar insonning konseptual tizimi kundalik tajriba bilan chambarchas bog'liqligini hamda mavhum hodisalarning til orqali ifodalanishi insonning ularni qanday konseptuallashtirishi bilan aloqadorligini ko'rsatadilar [1]. Bunday yondashuv hissiy-psixologik mazmunga ega konseptlarni o'rganishda ham metodologik ahamiyat kasb etadi. Chunki insonning yolg'izlik, qayg'u, qo'rquv, baxt yoki muhabbat kabi holatlarni anglashi faqat lug'aviy ma'no bilan emas, balki uning individual, ijtimoiy va madaniy tajribasi bilan ham belgilanadi.

Emotsional tushunchalarning turli tillarda ifodalanishiga bag'ishlangan tadqiqotlarda A. Wierzbicka til va madaniyat o'rtasidagi munosabatga alohida e'tibor qaratadi. Tadqiqotchining

fikricha, emotsional mazmunni ifodalovchi so‘zlarni boshqa tildagi birliklarning mutlaq ekvivalenti sifatida baholash har doim ham to‘g‘ri emas, chunki emotsiyalarni kategoriyalash va nomlashda til hamda madaniyatga xos semantik farqlar yuzaga chiqadi [2]. Mazkur nazariy qarash “yolg‘izlik” konseptini o‘zbek va ingliz tillari materiallari asosida qiyoslashda muhimdir. Zero, o‘zbek tilidagi *yolg‘izlik*, *tanholik*, *kimsasizlik*, *uzlat* singari birliklar hamda ingliz tilidagi *loneliness*, *solitude*, *isolation*, *aloneness* kabi leksemalar bir umumiy konseptual sohaga mansub bo‘lsa-da, ularning semantik hajmi va baholovchi xususiyatlari to‘liq bir xil emas.

“Yolg‘izlik” insonning murakkab psixologik va ijtimoiy holatlaridan birini ifodalovchi ko‘p qatlamli konseptdir. U bir tomondan shaxsning boshqa insonlardan jismonan alohida qolishi bilan bog‘liq bo‘lsa, ikkinchi tomondan ijtimoiy aloqalarning yetishmasligi, hissiy begonalashuv, ruhiy bo‘shliq, yaqin munosabatga ehtiyojning qondirilmasligi kabi holatlarni ham qamrab oladi. Shu bilan birga, yolg‘iz qolish har doim salbiy emotsional holatni anglatmaydi. Shaxsning ongli ravishda tinchlik, ichki mushohada, ijod yoki dam olish maqsadida boshqalardan vaqtincha ajralishi ijobiy yoki neytral mazmun kasb etishi mumkin.

Mazkur semantik farq ingliz tilidagi *loneliness* va *solitude* birliklari misolida ayniqsa yaqqol namoyon bo‘ladi. *Loneliness* asosan insonning suhbatdosh yoki yaqin ijtimoiy munosabatlar yetishmasligi sababli yuzaga keladigan noxush hissiy holatini anglatadi [3]. *Solitude* esa yolg‘iz bo‘lish holatini ifodalashi bilan birga, ushbu holatning shaxs uchun yoqimli va istalgan bo‘lishi mumkinligini ham bildiradi [4]. Demak, ingliz tilida “yolg‘iz bo‘lish”ning obyektiv holati va uning subyektiv-emotsional bahosi turli leksik birliklar orqali farqlanishi mumkin.

O‘zbek tilida ham “yolg‘izlik” konsepti yagona leksema doirasida chegaralanmaydi. *Yolg‘iz*, *yolg‘izlik*, *tanho*, *tanholik*, *kimsasiz*, *kimsasizlik*, *uzlat* kabi birliklar konseptning o‘zaro yaqin, ammo semantik jihatdan farqlanuvchi tomonlarini verbalizatsiya qiladi. Masalan, *yolg‘izlik* insonning yolg‘iz qolishi yoki yolg‘iz yashashi bilan bog‘liq umumiy holatni ifodalash imkoniga ega bo‘lsa, *tanholik* kontekstga qarab osoyishtalik, boshqalardan ajralganlik yoki individual mavjudlik ma’nolarini faollashtirishi mumkin. *Kimsasizlik*da esa insoniy aloqa va yaqinlikning yo‘qligi bilan bog‘liq salbiy baholash kuchliroq namoyon bo‘ladi. *Uzlat* leksemasi esa ixtiyoriy ravishda odamlar orasidan chekinish, xilvat yoki tarkidunyochilikka yaqin semantik belgilarni yuzaga chiqarishi mumkin. Mazkur birliklarning ma’no chegaralarini aniqlash “yolg‘izlik” konseptining o‘zbek tilidagi leksik-semantik tuzilishini tavsiflash imkonini beradi.

Shunday qilib, konseptni verbalizatsiya qiluvchi leksemalar o‘rtasidagi munosabatni faqat lug‘aviy sinonimiya asosida belgilash yetarli emas. Ularning denotativ ma’nosi bilan bir qatorda konnotativ, emotsional va baholovchi semalarini ham hisobga olish talab qilinadi. Masalan, *loneliness* va *solitude* yoki *yolg‘izlik* va *tanholik* muayyan kontekstlarda bir-biriga yaqin hodisalarni bildirishi mumkin, biroq ularning emotsional-baholovchi komponentlari o‘rtasida sezilarli tafovut kuzatiladi. Aynan shunday semantik differensiatsiya konseptning ichki tuzilishini aniqlashda muhim mezon vazifasini bajaradi.

Mavzuning **dolzarbligi**, birinchidan, zamonaviy tilshunoslikda emotsional va ijtimoiy konseptlarning lisoniy voqelanishiga bo‘lgan ilmiy qiziqishning ortib borayotgani; ikkinchidan, “yolg‘izlik” konseptini ifodalovchi leksik birliklarning semantik chegaralarini aniqlash zarurati; uchinchidan, mazkur konseptning o‘zbek va ingliz tillaridagi verbalizatorlarini yagona qiyosiy model asosida tavsiflash ehtiyoji bilan belgilanadi. Ikki tilga mansub birliklarning qiyosiy tahlili konseptning universal semantik belgilarini hamda har bir tilga xos verbal vositalarini farqlash imkonini beradi.

Tadqiqotning **maqsadi** o‘zbek va ingliz tillarida “yolg‘izlik” konseptini verbalizatsiya qiluvchi asosiy leksik birliklarni aniqlash, ularning leksik-semantik tuzilishi va emotsional-baholovchi xususiyatlarini qiyosiy tahlil qilish hamda konseptning ikki tildagi umumiy va differensial belgilarini ochib berishdan iborat.

Mazkur maqsadga erishish uchun quyidagi **vazifalar** belgilandi:

1. “Yolg‘izlik” konseptining leksik verbalizatsiyasiga oid nazariy yondashuvlarni umumlashtirish;
2. o‘zbek va ingliz tillarida konseptni bevosita ifodalovchi asosiy leksemalarni aniqlash;
3. aniqlangan verbalizatorlarning semantik komponentlarini tahlil qilish;
4. leksik birliklarni jismoniy yolg‘izlik, hissiy yolg‘izlik, ijtimoiy ajralish, ixtiyoriy tanholik va kimsasizlik kabi semantik belgilar asosida guruhlash;
5. o‘zbek va ingliz tillaridagi birliklarning emotsional-baholovchi xususiyatlarini qiyoslash;
6. ikki tilda “yolg‘izlik” konseptining umumiy va milliy-lisoniy jihatlarini aniqlash.

Tadqiqotning **obyekti** o‘zbek va ingliz tillarida “yolg‘izlik” konseptini verbalizatsiya qiluvchi leksik birliklar hisoblanadi. Tadqiqotning **predmetini** esa mazkur birliklarning semantik tuzilishi, ma’no munosabatlari, konnotativ va emotsional-baholovchi xususiyatlari hamda ikki til o‘rtasidagi qiyosiy munosabatlari tashkil etadi.

Tadqiqotning **ilmiy yangiligi** “yolg‘izlik” konseptining o‘zbek va ingliz tillaridagi asosiy leksik verbalizatorlarini bir xil semantik mezonlar asosida qiyoslash, ularning konseptual mazmun tarkibidagi umumiy va differensial semalarini ajratish hamda salbiy, neytral va ijobiy baholash xususiyatlarini tizimli ravishda tavsiflashga qaratilganligi bilan belgilanadi. Bunday tahlil “yolg‘izlik”ning oddiy lug‘aviy ekvivalentlik doirasidan kengroq konseptual hodisa ekanligini hamda uning turli leksik birliklarda turlicha semantik profillanishini ko‘rsatishga imkon beradi.

Tadqiqot natijalarining **nazariy ahamiyati** “yolg‘izlik” konseptining leksik-semantik tuzilishi, verbalizatsiya mexanizmlari va tillararo semantik muvofiqlik masalalariga doir ilmiy qarashlarni boyitishi bilan belgilanadi. Tadqiqotning **amaliy ahamiyati** esa olingan natijalardan kognitiv tilshunoslik, leksikologiya, semantika, lingvomadaniyatshunoslik va qiyosiy tilshunoslik bo‘yicha tadqiqotlarda, shuningdek, o‘zbekcha-inglizcha lug‘atlar tuzish hamda tarjima amaliyotida foydalanish mumkinligi bilan izohlanadi.

Mazkur tadqiqot o‘zbek va ingliz tillarida “yolg‘izlik” konseptining leksik-semantik verbalizatsiyasini aniqlashga yo‘naltirilgan qiyosiy-tavsifiy tadqiqot sifatida tashkil etildi. Tadqiqot dizayni sifat va miqdoriy tahlil elementlarini birlashtiruvchi aralash yondashuvga asoslandi. Sifat tahlilida konseptni verbalizatsiya qiluvchi birliklarning lug‘aviy ma’nosi, semantik komponentlari, konnotativ xususiyatlari va kontekstual qo‘llanishi o‘rganildi. Miqdoriy tahlil esa aniqlangan birliklarni semantik guruhlar va baholovchi belgilar bo‘yicha tasniflash hamda ikki til materiallari o‘rtasidagi nisbatlarni qiyoslash uchun qo‘llanildi.

Tadqiqotning asosiy tahlil birligi “yolg‘izlik” konseptini bevosita yoki semantik jihatdan yaqin tarzda verbalizatsiya qiluvchi leksema va uning kontekstual qo‘llanishi hisoblanadi. Konseptning leksik-semantik tuzilishini aniqlashda “yolg‘iz bo‘lish”, “boshqalardan ajralganlik”, “ijtimoiy aloqaning yetishmasligi”, “hissiy bo‘shliq”, “ixtiyoriy tanholik” va “kimsasizlik” kabi differensial semantik belgilar asosiy mezon sifatida olindi.

Tahlil ikki bosqichli tamoyil asosida amalga oshirildi. Birinchi bosqichda har bir til doirasidagi verbalizatorlarning ichki semantik munosabatlari aniqlandi. Ikkinchi bosqichda esa o‘zbek va ingliz tillaridagi birliklar umumiy semantik mezonlar asosida o‘zaro qiyoslandi. Bunday yondashuv formal tarjima ekvivalentlarini aniqlash bilan cheklanmasdan, birliklarning konseptual mazmunidagi o‘xshash va farqli belgilarni ochib berishga imkon beradi.

1. Markaziy nominantlarning semantik xususiyatlari

O‘zbek tilidagi *yolg‘izlik* va ingliz tilidagi *loneliness* konseptning markaziy nominantlari sifatida ajralib turadi. Biroq ularning semantik hajmini mutlaq teng deb hisoblash mumkin emas. *Yolg‘izlik* jismoniy jihatdan bir o‘zi qolish holatini ham, ijtimoiy yoki emotsional ajralganlikni ham ifodalash imkoniyatiga ega. *Loneliness*da esa shaxsning ijtimoiy yoki hissiy aloqalar yetishmasligini noxush holat sifatida boshdan kechirishi semasi kuchliroq namoyon bo‘ladi.

Shu jihatdan *yolg‘izlik* semantik jihatdan nisbatan kengroq kontekstlarda ishlashi, *loneliness* esa salbiy emotsional baholashga ko‘proq moyilligi bilan xarakterlanadi. Ingliz tilida jismonan bir o‘zi bo‘lish holatini emotsional yolg‘izlikdan ajratishda *alone* birligi muhim ahamiyat kasb etadi. Demak, *alone* va *lonely* o‘rtasidagi semantik farq “bir o‘zi bo‘lish” va “o‘zini yolg‘iz his qilish” o‘rtasidagi konseptual chegarani ifodalashga xizmat qiladi.

2. *Tanholik* va *solitude* birliklarining semantik yaqinligi

Tahlilda alohida e’tibor talab qiladigan ikkinchi munosabat *tanholik* va *solitude* birliklaridir. Har ikkala birlikda boshqalardan alohida bo‘lish semasi mavjud, biroq ushbu holat majburiy ravishda salbiy baholanmaydi.

O‘zbek tilidagi *tanho/tanholik* birliklari kontekstga qarab yolg‘iz qolish, osoyishtalik yoki boshqalardan ajralgan holatni ifodalashi mumkin. Ingliz tilidagi *solitude* esa yolg‘iz bo‘lish holatini bildirishi bilan birga, ayrim kontekstlarda tinchlik, shaxsiy makon, ichki mushohada va ixtiyoriy yolg‘iz qolish bilan bog‘lanadi. Shuning uchun *tanholik – solitude* juftligi funksional-semantik jihatdan yaqin birliklar sifatida baholanishi mumkin, ammo ularni barcha kontekstlarda mutlaq ekvivalent deb hisoblash maqsadga muvofiq emas.

3. *Kimsasizlik* va ijtimoiy ajralish semasi

O‘zbek tilidagi *kimsasiz* va *kimsasizlik* birliklarida “boshqa kishilarning yo‘qligi” semasi bilan bir qatorda kontekstga bog‘liq ravishda insoniy yaqinlik yoki ijtimoiy tayanchning mavjud emasligi mazmuni ham yuzaga chiqishi mumkin. Shu sababli mazkur birliklarda salbiy baholash *tanholik*ka nisbatan kuchliroq namoyon bo‘lishi ehtimoli mavjud.

O‘zbek va ingliz tillari o‘rtasidagi asosiy semantik muvofiqlik

Tahlil natijasida quyidagi funksional-semantik munosabatlar ajratildi:

yolg‘izlik ↔ loneliness / aloneness — qisman muvofiqlik;
yolg‘iz ↔ alone / lonely — kontekstga bog‘liq muvofiqlik;
tanholik ↔ solitude — nisbatan yaqin funksional-semantik muvofiqlik;
tanho ↔ alone / solitary — qisman muvofiqlik;
kimsasizlik ↔ loneliness / isolation — qisman muvofiqlik;
uzlat ↔ solitude / seclusion / withdrawal — kontekstual muvofiqlik.

Mazkur munosabatlar “bir o‘zbekcha birlik = bir inglizcha birlik” tamoyili “yolg‘izlik” konseptini tarjima va qiyosiy tahlil qilishda yetarli emasligini ko‘rsatadi. Masalan, *yolg‘iz* leksemasining inglizcha muqobili kontekstga qarab *alone* yoki *lonely* bo‘lishi mumkin. Xuddi shuningdek, *uzlat* mazmunini ifodalashda *solitude, seclusion* yoki *withdrawal* birliklaridan qaysi biri tanlanishi matndagi semantik vaziyatga bog‘liq.

MUHOKAMA

O‘zbek va ingliz tillarida “yolg‘izlik” konseptining leksik-semantik verbalizatsiyasini qiyosiy o‘rganish mazkur konseptning har ikki tilda umumiy konseptual asosga ega bo‘lishi bilan birga, uning alohida verbalizatorlari semantik hajm, emotsional baho va kontekstual faollashuv jihatidan farqlanishini ko‘rsatadi. Natijalar bo‘limida ajratilgan **[ALOHIDALIK]**, **[IJTIMOIY ALOQANING YO‘QLIGI]**, **[SALBIY HISSIY HOLAT]**, **[IXTIYORIYLIK]**, **[TINCHLIK/XILVAT]** va **[KIMSASIZLIK]** semalari “yolg‘izlik”ni bir o‘lchovli holat sifatida emas, balki o‘zaro bog‘langan bir necha mazmuniy qatlamlardan tashkil topgan konseptual tuzilma sifatida talqin qilish imkonini beradi.

Bunday holat konseptual mazmunning til birliklari o‘rtasida taqsimlanishi haqidagi kognitiv-semantik qarashlarga mos keladi. G. Lakoff va M. Johnson insonning konseptual tizimi tajriba bilan bog‘liq holda shakllanishini va mavhum tushunchalar til orqali muayyan konseptual modellar asosida ifodalanishini ta’kidlaydilar [1]. Shu nuqtai nazardan, “yolg‘izlik” ham insonning jismoniy holati, ijtimoiy munosabatlari va emotsional tajribasini birlashtiruvchi murakkab konsept sifatida

namoyon bo‘ladi. Uning turli leksemalar orqali ifodalanishi konseptning alohida jihatlari til tizimida turlicha profillanishidan dalolat beradi.

XULOSA

O‘zbek va ingliz tillari materiallari asosida “yolg‘izlik” konseptining leksik-semantik verbalizatsiyasini qiyosiy tahlil qilish quyidagi asosiy xulosalarni chiqarish imkonini berdi.

Birinchidan, “yolg‘izlik” konsepti har ikki tilda yagona leksema orqali emas, balki o‘zaro semantik jihatdan bog‘langan verbalizatorlar tizimi orqali ifodalanadi. O‘zbek tilida *yolg‘iz, yolg‘izlik, tanho, tanholik, kimsasiz, kimsasizlik, uzlat*, ingliz tilida esa *alone, lonely, loneliness, solitude, solitary, isolation, isolated, aloneness* birliklari mazkur konseptning turli mazmuniy qirralarini verbalizatsiya qiladi.

Ikkinchidan, tadqiqot natijasida konsept tarkibida **alohidalik, ijtimoiy aloqaning yo‘qligi, salbiy hissiy holat, ixtiyoriylik, tinchlik/xilvat va kimsasizlik** kabi asosiy semantik komponentlar ajratildi. Ushbu semalarning turli verbalizatorlarda bir xil darajada namoyon bo‘lmasligi konseptning murakkab ichki tuzilishga ega ekanligini ko‘rsatadi.

Uchinchidan, o‘zbek tilidagi *yolg‘izlik* va ingliz tilidagi *loneliness* konseptning markaziy nominantlari sifatida qisman yuqori semantik muvofiqlikka ega bo‘lsa-da, ular mutlaq ekvivalent emas. *Loneliness*da salbiy emotsional holat semasi kuchliroq bo‘lsa, o‘zbek tilidagi *yolg‘izlik* jismoniy alohidalik, ijtimoiy ajralish va emotsional holatni kengroq kontekstlarda ifodalashi mumkin.

To‘rtinchidan, *tanholik – solitude* juftligida ixtiyoriy yolg‘iz qolish, osoyishtalik va ichki mushohada bilan bog‘liq semantik yaqinlik kuzatiladi. Biroq bu birliklar ham barcha kontekstlarda mutlaq ekvivalent hisoblanmaydi. Xuddi shuningdek, *kimsasizlik – isolation* va *uzlat – solitude/seclusion* munosabatlari ham qisman va kontekstual semantik muvofiqlik asosida shakllanadi.

Beshinchidan, konseptning leksik-semantik maydonida **jismoniy alohidalik, hissiy yolg‘izlik, ijtimoiy ajralish, ixtiyoriy tanholik va neytral yolg‘iz qolish** kabi mikromaydonlarni ajratish mumkin. Ushbu mikromaydonlar o‘zaro qat’iy chegaralanmagan bo‘lib, ayrim leksemalar bir vaqtning o‘zida bir nechta semantik guruhda ishtirok etishi mumkin. Shu sababli verbalizatorlarning ma’nosini aniqlashda kontekstual tahlil muhim ahamiyat kasb etadi.

Oltinchidan, o‘zbek va ingliz tillarida “yolg‘izlik” konseptining umumiy konseptual yadrosi **boshqalardan alohida bo‘lish** belgisi bilan bog‘liq bo‘lsa-da, mazkur yadroning emotsional, ijtimoiy va baholovchi komponentlari ikki tilning leksik tizimida turlicha segmentlanadi. Bu holat “yolg‘izlik” konseptining bir tomondan universal insoniy tajribaga, ikkinchi tomondan esa tilga xos leksik-semantik shakllanishga ega ekanligini ko‘rsatadi.

Natijalar bo‘limida keltirilgan foiz va miqdoriy ko‘rsatkichlar **model natija** sifatida berilganligi sababli, ular empirik statistik xulosa sifatida talqin qilinmaydi. Mazkur model kelgusida o‘zbek va ingliz tillarining real korpus materiallari asosida konsept verbalizatorlarining qo‘llanish chastotasi, kollokatsion xususiyatlari va emotsional-baholovchi profillarini miqdoriy jihatdan tekshirish uchun metodologik asos bo‘lib xizmat qilishi mumkin.

Umuman, “yolg‘izlik” konseptini qiyosiy leksik-semantik nuqtai nazardan o‘rganish til tizimi, inson tafakkuri va emotsional tajriba o‘rtasidagi murakkab munosabatlarni yanada chuqurroq anglash imkonini beradi. Tadqiqot natijalari qiyosiy tilshunoslik, kognitiv semantika, lingvomadaniyatshunoslik, tarjimashunoslik va leksikografiya yo‘nalishlarida keyingi izlanishlar uchun nazariy va amaliy asos bo‘lib xizmat qilishi mumkin.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Lakoff, G., Johnson, M. *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press, 1980.

2. Wierzbicka, A. *Emotions across Languages and Cultures: Diversity and Universals*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
3. Oxford University Press. *Oxford Advanced Learner's Dictionary*. "Loneliness." Oxford University Press.
4. Oxford University Press. *Oxford Advanced Learner's Dictionary*. "Solitude." Oxford University Press.
5. Oxford University Press. *Oxford Advanced Learner's Dictionary*. "Alone." Oxford University Press.
6. Peplau, L. A., Perlman, D. (Eds.). *Loneliness: A Sourcebook of Current Theory, Research and Therapy*. New York: Wiley-Interscience, 1982.
7. Weiss, R. S. *Loneliness: The Experience of Emotional and Social Isolation*. Cambridge, MA: MIT Press, 1973.
8. Cacioppo, J. T., Patrick, W. *Loneliness: Human Nature and the Need for Social Connection*. New York: W. W. Norton & Company, 2008.
9. Тер-Минасова, С. Г. *Язык и межкультурная коммуникация*. Москва: Слово/Slovo, 2000.
10. Маҳмудов, Н. *Тилнинг мукаммал тадқиқи йўлларини излаб...* // Ўзбек тили ва адабиёти. 2012. № 5. Б. 3–16.
11. Сафаров, Ш. *Когнитив тилшунослик*. Жиззах: Сангзор, 2006.
12. Маслова, В. А. *Когнитивная лингвистика*. Минск: ТетраСистемс, 2004.
13. Кубрякова, Е. С., Демьянков, В. З., Панкрац, Ю. Г., Лузина, Л. Г. *Краткий словарь когнитивных терминов*. Москва: Филологический факультет МГУ им. М. В. Ломоносова, 1996.
14. Ўзбек тилининг изоҳли луғати: 5 жилдли. А. Мадвалиев таҳрири остида. Тошкент: Ўзбекистон миллий энциклопедияси, 2006–2008.
15. Cambridge University Press & Assessment. *Cambridge Dictionary*. "Loneliness", "Solitude", "Isolation", "Alone". Cambridge University Press & Assessment.